

Pankade seire seoses isikuandmete töötlemisega nõusoleku alusel ja lepingu täitmiseks

Isikuandmete kaitse seaduse täitmise seire

Tallinn 2013

1. Seire taust ja eesmärgid

Andmekaitse Inspeksioon on koostöös Pangaliiduga 2013 aasta mais ja juunis läbi viinud seire pankade (tegevusloa alusel tegutsevad krediidasutused, krediidasutuste filiaalid) tüüpitingimuste ja praktika elektroonilise side seadusele ja Andmekaitse Inspeksiooni juhisele „Elektrooniliste kontaktandmete kasutamine otseturustuses“ vastavuse osas. Seire oleme läbi viinud põhjusel, et nõusolek on isikuandmete töötlemise keskseid elemente, mille õige kasutamine on inimesele tema andmete töötlemisel täiendavaks andmekaitseks garantiiks ning aitab tõsta teenuse osutaja usaldusväärset kliendi jaoks.

Isikuandmete kaitse seaduse kohaselt võib isikuandmeid pangandussektoris töödelda isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 14 lg 1 p 4 alusel lepingu täitmiseks ja lepingu täitmise tagamiseks või isiku nõusoleku alusel. Krediidasutuste seaduse § 89 lg 2² on sätestatud õigus võtta nõusolek isikuandmete töötlemiseks tüüpitingimustes.

Praktikas ei ole välistatud, et mõnel andmetöötlemise juhul võib üheaegselt kohaldada mitut õiguslikku alust, tingimusel et neid aluseid kasutatakse õiges kontekstis. Pangandussektoris toimub isikuandmete töötlemine nii seaduse alusel (IKS § 14 lg 1 p 4, krediidasutuste seadus, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus jt) kui ka nõusoleku alusel (elektroonilise side seadus (ESS) § 103, § 103', § 133 lõige 2', § 184"). Füüsilise isiku elektrooniliste kontaktandmete kasutamine otseturustuseks on lubatud üksnes tema eelneval nõusolekul. Nõuded nõusolekule on reguleeritud IKS §-s 12. Olemasoleva kliendisuhtluse puhul on lubatud ainult samasuguste toodete või teenuste otseturustus eeldusel, et esmase kontaktandmete kogumise ajal on võimaldatud otseturustusest keeldumist.

Euroopa andmekaitseasutuste töörühm on 13. juulil 2007. a vastu võtnud arvamuse 15/2011 nõusoleku määratluse kohta, Nõusolek on direktiivi 95/46/EÜ kohaselt üks isikuandmete töötlemise kuuest õiguslikust alusest. Tegemist on alusega, mis annab andmesubjektile teatava kontrolli tema andmete töötlemise üle. Nõusolek on seotud informatsioonilise enesemääramise õiguse põhimõttega. Nõusoleku tähtsus üksikisiku autonoomia ja vaba tahte võimaldamisel põhineb selle kasutamisel õiges kontekstis ja koos kõikide vajalike elementidega. **Äärmiselt tähtis on kasutada nõusolekut n-õ õiges kontekstis. Kui seda kasutatakse ebasobilikel asjaoludel, mille puhul tõenäoliselt puuduvad kehtiva nõusoleku elemendid, tekitab see suurt haavatavust ning tegelikult nõrgestab andmesubjektide positsiooni.**¹

Oleme asunud seisukohale, et **kui isikuandmeid töödeldakse seaduse alusel või lepingu täitmiseks, on nõusoleku võtmine eksitav.** Seda kinnitab ka põhimõte, et nõusolek peab

¹ Andmekaitse töögrupi arvamus 15/2011, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp187_en.pdf

olema **konkreetne**. Sellele tingimusele ei vasta kõikehõlmav nõusolek, mille puhul ei ole nimetatud töötlemise täpset eesmärki. See tähendab, et asjaomase teabe lepingu üldtingimustesse lisamise asemel tuleks kasutada konkreetseid nõusolekut käsitlevaid sätteid, mis on esitatud üldtingimustest lahus või eristuvad üldtingimuste tekstist nii, et keskmise mõistusega inimesele on arusaadav tema võimalus sellest osast tüüptingimustest keelduda. Nõusoleku väljendamiseks peab andmesubjekt andma positiivse vastuse ning tal peab olema vaba valik nõusolekut mitte anda. Selleks, et nõusolek oleks kehtiv, peab see olema **vabatahtlik**. See tähendab, et esineda ei tohi negatiivsete tagajärgede ohtu nõusolekust keeldumise korral.

Näiteks: ... kui Teile ei sobi panga tüüptingimused, mis sisaldavad õigust edastada isikute kontaktandmeid valitud koostööpartneritele, turu-uuringufirmadele, AS Krediidinfo poolt hallatavasse maksehäireregistrisse, siis ei ole võimalik meiega lepingut sõlmida.

Nõusoleku mõiste on tavapäraselt seotud põhimõttega, et andmesubjektil on kontroll oma andmete kasutamise üle. Kontrolli mõiste on seotud ka asjaoluga, et andmesubjektil peab olema **võimalus oma nõusolek tagasi võtta**.

Näiteks on paljude pankade tüüptingimuste osaks kliendandmete töötlemise korrad, milles on kirjas, et oma kontaktandmete edastamisega pangale (nt laenulepingu sõlmimiseks) on inimene andnud nõusoleku ka oma andmete edastamiseks hästi valitud koostööpartneritele, et neilt pakkumisi saada, turu-uuringufirmadele kliendirahulolu uuringute tegemiseks.

Kuna tegemist on osaga tüüptingimustest, siis ei ole selline nõusolek kliendisuhte tekkimisel ei vabatahtlik ega ka piisavalt konkreetne. Samuti ei toimu koostööpartneritele ja turu-uuringufirmadele andmete edastamine lepingu täitmiseks või lepingu täitmise tagamiseks. Tulenevalt eeltoodust võib selline nõusoleku võtmine pigem tekitada segadust, sest inimese jaoks ei ole selge, milline osa andmetöötlustest toimub lepingu täitmise tagamiseks ja milline osa nn nõusoleku alusel.

Lisaks on IKS § 12 sätestatud, et nõusolek peab olema kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis ja kui see ei ole võimalik andmetöötluste erilise viisi tõttu. Samas paragrahvis on nõue, et vaikimist nõusolekuks lugeda ei saa. Seega tuleb pankadel isiku nõusolek tüüptingimustest eraldi võtta või leida võimalus isikul kliendisuhtesse astudes osast tüüptingimustest keelduda. Siinjuures ei taga piisavat usaldusväärset, et inimest teavitatakse, et isikuandmete töötlemine toimub vastavalt üldtingimustele vaid on vaja selgitada, et osalt toimub andmete töötlemine seaduse alusel ja osalt nõusoleku alusel ning nõusoleku andmisest on võimalik keelduda (IKS § 12 lg 1). Osa pankade praktika on selles osas ka juba täna kehtivate seadustega kooskõlas.

Märkimist väärib ka see, et vaidluse korral peab andmete vastutav töötaja (pank) suutma tõendada, et kliendi nõusolek oli olemas. Ja kindlasti ei ole sellises olukorras piisav väide, et klient oleks pidanud kliendisuhtesse astudes ise teadma, et võib nõusoleku alusel toimuvat andmetöötlustest keelduda.

Seire eesmärgiks ei olnud riikliku järelevalve teostamine, vaid pankade poolt isikuandmete töötlemisel IKS § 12, § 14 lg 1 p 4 ja ESS § 103 jj täitmise üldine hindamine ja vajadusel praktika ühtlustamiseks soovitude andmine ja ettepanekute tegemine.

Seires osalesid järgmised pangad: BIGBANK AS, Swedbank AS, AS SEB pank AS, Bank DNB AS Eesti filiaal, AS Eesti Krediidipank, AS LHV Pank, Tallina Äripanga AS,

Versobank AS, AS Citadele banka Eesti filiaal, Danske Bank AS Eesti filiaal, Nordea Bank Finland PLC Eesti filiaal, Svenska Handelbanken AB Eesti filiaal.

2. Isikuandmete töötlemine pankade poolt ja Andmekaitse Inspektsiooni järeldused:

Seoses seirega on selgunud, et nii tüüptingimused, kui ka praktika on pangandussektoris võrdlemisi erinevad. Samuti selgus, et osa seires osalenud pankadest ei töötle klientide andmeid otseturustuse eesmärgil (Svenska Handelbanken AB Eesti filiaal, Tallina Äripanga AS), kuid plaanivad selles valdkonnas võimalikke muudatusi. Seire tulemusel võib ütelda, et teistest pankadest eristuvad positiivselt BIGBANK AS ja Swedbank AS, mille praktika on kõige paremini vastavuses IKS ja ESS sätetstatuga. Pangasisene praktika on IKS ja ESS nõuetega kooskõlas ka AS-l SEB pank AS ja Bank DNB AS Eesti filiaalil.

Kõigis nimetatud pankades on kliendil juba tehingusuhtesse astumisel võimalus lubada või keelata oma andmete töötlemine otseturustamise eesmärgil ja see on fikseeritud ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.

Seire tulemuste põhjal võib väita, et on pankasid, kes väga põhjalikult ja hästi on antud valdkonna oma asutuse jaoks läbi analüüsinud ja ka vormistanud. Samas on pankasid, kelle jaoks tundub teema olevat läbi mõtlemata. Ei ole selge, millises osas toimub andmete töötlemine nõusoleku alusel ja millises osas seaduse alusel. Olemasolevate kliendisuhete puhul on küll enamuse pankade tüüptingimustes tagatud võimalus otseposti saamisest keelduda, kuid kliendisuhetes astumisel ei ole kõigil pankadel tagatud võimalus lubada või keelata oma andmete töötlemine otseturustamise eesmärgil ja see ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis fikseerida.

Eeltoodu põhjal tuleb tõdeda, et isikuandmete töötlemisel peab pangandussektoris isiku teavitamise/nõusoleku võtmisega seotud praktikad ühtlustama.

Ettepanekud:

Koostada märgukirjad Svenska Handelbanken AB Eesti filiaal, Tallina Äripanga AS-le juhuks, kui kunagi hakatakse isikuandmeid otseturustuse eesmärgil töötleva.

Koostada ettepanekud AS-le Eesti Krediidipank, AS-le LHV Pank, Versobank AS-le, AS Citadele banka Eesti filiaalile, Danske Bank AS Eesti filiaalile, Nordea Bank Finland PLC Eesti filiaalile praktika IKS ja ESS nõuetega vastavusse viia.

Kuna tüüptingimuste muutmine on aja ja ressursimahukas protseduur, siis esialgu piirduda kõigile pankadele soovitusena andmisega tüüptingimuste paremaks ja inimese jaoks selgemaks struktureerimiseks nii, et kliendile oleks selge, mis osas toimub andmete töötlemine lepingu täitmiseks ja lepingu täitmise tagamiseks (IKS § 14 lg 1 p 4 alusel) või muudel seadusest tulenevatel alustel ning millises osas on tal võimalik oma andmete töötlemise osas anda nõusolek või võtta see tagasi ilma, et see kliendisuhet pangaga kuidagi mõjutaks.

Seire järeltegevuste kokkuvõte

Kõik ettepaneku saanud pangad on reageerinud meeldivalt konstruktiivses koostöös ning tänaseks on praktika viidud vastavusse IKS ja ESS nõuetega. Samuti on mitmed pankadest asunud muutma oma tüüptingimusi tagamaks klientidele parem ülevaade nende andmete töötlemisest.